

A FEHÉR GÓLYA ELTERJEDÉSE DÉLKELET-ERDÉLYBEN 1962—63-BAN

Kováts Lajos

A fehér gólya elterjedésére vonatkozó vizsgálataimat Erdély délkeleti részében a Maros Magyar Autonóm tartomány területén, azaz Gyergyó, Csík, Udvarhely és Háromszék rajonokban (megyékben) 1962 és 1963 nyarán végeztem. Eddig ott ilyen vizsgálatokkal senki nem foglalkozott. Munkámat 1962-ben VI. 15—VII. 26. között a fiókanevelés időszakában végeztem Udvarhely, Csík és Gyergyó rajonokban. Így az évi szaporulatra vonatkozó adatokat is begyűjthettem. 1963-ban tovább folytattam VII. 25—30 és VIII. 14—17 közt Gyergyóban, Felső-Háromszéken és a régi Udvarhely rajonhoz tartozó Erdővidéken. A kérdéses területeken — a szokásos kérdőíves módszertől eltérően — motorkerékpáron, mintegy 2000 km-t utazva, összesen 110 helységet kerestem fel személyesen, amelyek közül 10-ben találtam fészkelő gólyákat. Sajnos Gyergyóban — a Maros felső szakasza mentén — a közbejött akadályok miatt csak két helységet látogathattam meg.

Az 1962. évi községek szerint felvett adatokat táblázatba foglaltam össze (29—31. táblázat), míg a 32. táblázaton mindkét évi (1962—63) megfigyelések adatait közlöm.

A vizsgált terület földrajzi jellemzése helyett a mellékelt térkép vázlatokat közlöm, amelyből kiderül, hogy a Keleti Kárpátok nagyjából északnyugatról délkeletnek húzódó hegyláncai közt elterülő völgyrendszerrel és a Hargita vonulat délnyugati hegy-, illetve dombvidékéről van szó.

Munkám végzése során az egyszerű fészekszámlálás mellett arra is törekedtem, hogy a gólyákkal kapcsolatban olyan értelmű adatokat is gyűjtsek, amelyek nemcsak a gólyák jelenlegi fészkelési körülményeinek tisztázására alkalmasak, hanem az emberi kultúrához való alkalmazkodásukra is többé-kevésbé fényt derítenek.

Kutatásaim során a gólyaszaporulatokat károsan befolyásoló tényezőkre is felfigyeltem. A költőterületeken a felnőtt gólyaállomány általában zavartalanul él. Az egyedek pusztulását többnyire villanyvezetékbe ütközés, a madarak közti kemény fészekharc és — igen ritka esetben (Csíkcsatószeg) — a lelövésük okozza. Fészküket csak kivételesen háborgatják. Az új nemzedék fejlődési körülményeit vizsgálva azonban — a tojások lerakásától a kirepítésig — az tapasztalható, hogy az utódok jelentős része elpusztul (lásd a 32. táblázatot). Ennek okai között az alábbiakat említhetem:

1. A tojások vagy a fiókák a fészekharc közvetlen áldozatai lettek.
2. A kikeléstől kezdve gyenge életképességű vagy a fészekharc alatt megsérült, vagy egyéb külső körülmény (hideg, táplálékhiány, fészekparaziták) miatt legyengült utódokat a szülők eltávolították.

Údvarhely rajon gólyalármánya 1962-ben

Sorszám	Helység	2 gólyás fészek	1 gólyás fészek	lakatlan fészek	A fészek helye							Szaporulat 1962-ben			Fészekért volt-e harc?	Megjegyzés
					kémény	cserepes	zsindelyes	deszkás	szalmás	fa	más eset	élő fiókák száma	kidobott tojások száma	kidobott fiókák száma		
1	Abásfalva (Aldea)	/			/	/						2	3		/	
2	Atyha (Aria)	/						/				5			/	
3	Alsóbodogfalva (Bodogaia)	/			/							4			/	
4	Csekefalva (Csechesti)	/			/	*						2	2		/	* A torony szélén!
5	Székelydálya (Dala)	/			/	/						4				
6	Székelyderzs (Dirju)	/			/							2	?	?	/	
7	Szenterzsébet (Elizeni)	/			/							3			/	
8	Felsőbodogfalva (Felceni)	/			/							4			/	
9	Fiátfalva (Filiași)	/			/							*	*		/	* Fészekharc alatt pusztult el

	Fiátfalva (Filiași)	/			/						4		1		/	
	Fiátfalva (Filiași)	/			/						4		1		/	
10	Martonos (Firtușu)	/							*	/				**	/	* Kőrís ** Még kotel (1962. VI. 16.)
11	Kőrispatak (Crișeni)	/			/						3		1			
12	Agyagfalva (Lutița)	/			/						3	?	?		/	
13	Homoródszentmárton (Mártinis)	/			/						2	2			/	
14	Bögör (Mugeni)	/			/						4				/	
15	Miklósfalva (Nicoleni)	/			/						2	?	?			
16	Oklád (Ocland)	/			/						3				/	
17	Felsősfalva (Oena de sus)	/						/			4	1			/	
18	Alsósfalva (Oena de jos)	/			/						4				/	* 1951—62-ig nem volt fészek a falu- ban

29. táblázat Folgytatása

Sorszám	Helység	2 gólyás fészek			1 gólyás fészek			lakatlan fészek			A fészek helye						Szaporulat 1962-ben				Fészekért volt-e harc?	Megjegyzés		
		épület						fa	más eset	élő fiókák száma	kidobott fiókák száma	kidobott tojások száma	szaporulat nincs											
					kémény	cserepes	zsindelyes							deszkás	szalmás									
19	Homoródvárosfalva (Orágyeni)	/			/												4			**	/			
20	Petek (Petecu)	/									*	/								**	/			* Körös ** A fészeket most építették (1962. VI. 21.)
21	Homoródszentpéter (Petreni)	/			/												2		?		/			
	Homoródszentpéter (Petreni)	/			/												3	1			/			
22	Nagygalambfalva (Porumbeni-mari)	/																		*	/			* A fészeket most épít- ték (1962. VI. 17.)
23	Kisgalambfalva (Porumbeni-mici)	/															3							
24	Recesenyéd (Rares)	/															3							
25	Románandrásfalva (Sácel)	/															4							

26	Újszékely (Sácueni)	/	/							4				/	Gyarmati Lajos épülete
27	Homoródszentpál (Sinpaul)	/	/							4				/	
	Homoródszentpál (Sinpaul)	/	/							2	?	?		?	
	Homoródszentpál (Sinpaul)	/	/							4	1				
	Homodódszentpál (Sinpaul)	/	/							4	1				
	Homoródszentpál (Sinpaul)	/	/							3	?				
	Homoródszentpál (Sinpaul)	/	/										*	/	* A fészek későbbre épült, a gólya még kötöl
	Homoródszentpál (Sinpaul)	/	/							4					
	Homoródszentpál (Sinpaul)	/	/							3					
	Homoródszentpál (Sinpaul)	/	/							2	1			?	
	Homoródszentpál (Sinpaul)	/	/							3	2			/	

29. táblázat folytatása

Sorszám	Helység	2 golyás fészek		1 golyás fészek		lakatlan fészek		A fészek helye						Szaporulat 1962-Den			Fészekért volt-e harc?	Megjegyzés
		épület						fa	más eset	élő fiókák száma	kidobott tojások száma	kidobott fiókák száma	szaporulat nincs					
		kémény	cserepes	zsindelyes	deszkás	szalmás												
	Homoródszentpál (Sinpaul)	/																* A tojás és fiókák a fészekharc alatt pusztultak el
	Homoródszentpál (Sinpaul)	/		/														* Még mindig a fészket építik (1962. VI. 23.)
	Homoródszentpál (Sinpaul)	/		/														* 1962. jún. 1 és 10-e között a hideg miatt 2 db csupasz fióka pusztult el. A szülők kidobták
	Homoródszentpál (Sinpaul)	/								*								* Kiszáradt fenyő
	Homoródszentpál (Sinpaul)	/		/														* 1962. jún. 1 – 10-e közti hidegek alatt 4 db csupasz fióka elpusztult. A szülők a fészket betakarították, elköltöztek

	Homoródszentpál (Sinpaul)	/		/							2		*				* Mint fent, csak a fiókákat a szülők kidobták.
	Homoródszentpál (Sinpaul)	/		/									*	/			* A fészkek még most készül (1962. VI.23)
28	Ülke (Ulceni)	/						/					*	/			* A fészkek befejezetlen (1962. VI. 20)
29	Kányád (Ulieș)	/						/					**	/	/		* 1940—62-ig nem volt fészkek ** A fészkek befejezetlen (1962. VI. 21.)
30	Székelykeresztúr (Cristurul săcuiesc)	/		/							4						
31	Székelypálfalva (Pauleni)	/			/								*	/			* A fészkek most épül
32	Korond (Corund)	/						/			3	?	?				
	Összesen:	50	—	1	26	17	—	—	5	3	—	125	15	17	11	25	

Csík rajon gólyállománya 1962-ben

Sorszám	Helység	2 gólyás fészek	1 gólyás fészek	lakatlan fészek	A fészek helye						Szaporulat 1962-ben			Fészekért volt-e harc?	Megjegyzés	
					épület						élő fiókák száma	kidobott tojások száma	kidobott fiókák száma			szaporulat nincs
					kémény	cserepes	zsindelyes	deszkás	szalmás	fa	más eset					
1	Osíkszentdomokos (Sfndomic)	/						/				2	?	?	/	
2	Osíkszenttamás (Tomeşti)	/				/						4	*	1	/	
3	Csikjenőfalva (Ineu)	/				/						*	6	/	/	*Fészekharc alatt ment tönkre
4	Csikkarrefalva (Cirta)	/					/					2	2		/	
5	Csikdánfalva (Dăneşti)			*	/	/								/		* A szél a fészket le- dobta; a szülők és 1 db fióka elköl- töztek; 1 db törött szárnyú fióka a ba- romfiakkal el
6	Osíkmadaras (Mădăraşi)	/			/							1	?	?	?	
	Csikmadaras (Mădăraşi)	/				/						3				

	Csíkmadaras (Mădărași)	/			/						3			/	
7	Csíkkrákos (Racul)	/			/						4				
	Csíkkrákos (Racul)			*	/	/							/		* 1961-ben igen erős fészekharc volt; 1962-ben 1 példány látogatja ritkán a „befüvesedett” fészket.
8	Csíkgyőröcsfalva (Gîrciu)	/			/						2	2		/	
9	Csíkmadéfalva (Siculeni)	/			/						2		3		
	Csíkmadéfalva (Siculeni)	/			/						3				
	Csíkmadéfalva (Siculeni)	/			/						4		2		
	Csíkmadéfalva (Siculeni)	/			/						3				
	Csíkmadéfalva (Siculeni)	/			/						4				
10	Csíkkesicsó (Ciceu)	/			/						3				

Sorszám	Helység	2 gólyás fészek			1 gólyás fészek			lakatlan fészek			A fészek helye						Szaporulat 1962-ben				Fészekért volt-e harc?	Megjegyzés
		Épület						fa	más eset	élő fiókák száma	kidobott tojások száma	kidobott fiókák száma	szaporulat nincs									
		kémény	cserepes	zsindelyes	deszkás	szalmás																
	Csíkcsicsó (Ciceu)	/													1		*	3	/	* Fészekharc alatt pusztultak el		
	Csíkcsicsó (Ciceu)	/													3				/			
	Csíkcsicsó (Ciceu)	/				/									4							
	Csíkcsicsó (Ciceu)	/							/						3							
	Csíkcsicsó (Ciceu)	/				/									3	1			/			
	Csíkcsicsó (Ciceu)	/				/									3							
	Csíkcsicsó (Ciceu)	/				/									3							
	Csíkcsicsó (Ciceu)	/				/									3							
11	Csíktaploca (Toplița-ciac)	/				/									2			1	/			

Csaracsó nevű település

	Csíktaploca (Toplița-ciuc)	/			/						*	1	?	?	/	* Csupán a kemény fészekharcot ész- lelték
	Csíktaploca (Toplița-ciuc)	/			/							4				Erdőalja nevű település
12	Csíkszereda (Miercurea-ciuc)		*	/	/										/	* Eredetileg 1 pár fészelt itt, azon- ban egyik példány az erős fészekhar- cban elpusztult
	Csíkszereda (Miercurea-ciuc)			*	/	/									/	* A pár egyik tagját 1959-ben lelőtték, azóta a fészek la- katlan
	Csíkszereda (Miercurea-ciuc)	/			/							2	?	?	/	
	Csíkszereda (Miercurea-ciuc)	/			/							3			/	Eredetileg Csík- zsögöd (Jigodin)
13	Csíkszentkirály (Sincrăieni)	/					/					4			/	
	Csíkszentkirály (Sincrăieni)	/			/							3		1	/	
	Csíkszentkirály (Sincrăieni)	/			/							4			/	

30. táblázat folytatása

Sorszám	Helység	2 gólyás fészek	1 gólyás fészek	lakatlan fészek	A fészek helye						Szaporulat 1962-ben				Fészekért volt-e harc?	Megjegyzés
					épület						élő fiókák száma	kidobott tojások száma	kidobott fiókák száma	szaporulat nincs		
		kémény	cserepes	zsindelyes	deszkás	szalmás	fa	más eset								
14	Csikszentimre (Sintimbru)	/			/						3		1			
	Csikszentimre (Sintimbru)	/			/						3		* 1	/		* 1962. VI. elején a hideg miatt pusztult el.
	Csikszentimre (Sintimbru)	/				/					3		* 2	/		* Mint fent
	Csikszentimre (Sintimbru)	/			/						4			/		
	Csikszentimre (Sintimbru)	/			/						5					
	Csikszentimre (Sintimbru)	/			/								4	*		* Eredeti fészket, 4 fiókával együtt, a vihar ledobta
	Csikszentimre (Sintimbru)	/			/						3		2		/	
	Csikszentimre (Sintimbru)	/			/						4		1			

15	Csíkszentsimon (Sinsimion)	/			/						2	?	1			
	Csíkszentsimon (Sinsimion)	/			/						2	?	1		/	
	Csíkszentsimon (Sinsimion)	/			/						4		1			
	Csíkszentsimon (Sinsimion)	/			/						4		1			
	Csíkszentsimon (Sinsimion)	/			/						2	?	1		/	
	Csíkszentsimon (Sinsimion)	/			/						2	?	1	*	/	*Repüléskor hegyes karóba esett
	Csíkszentsimon (Sinsimion)	/			/						3				/	
	Csíkszentsimon (Sinsimion)	/			/						4				/	
	Csíkszentsimon (Sinsimion)	/			/						3		?		/	
	Csíkszentsimon (Sinsimion)	/			/						3		?			
	Csíkszentsimon (Sinsimion)	/			/									*	/	* Hosszan tartó fé- szekharc követke- ménye

Sorszám	Helység	2 golyás fészek	1 golyás fészek	lakatlan fészek	A fészek helye						Szaporulat 1962-ben				Fészekért volt-e harc?	Megjegyzés	
					épület						élő fiókák száma	kidobott tojások száma	kidobott fiókák száma	szaporulat nincs			
					kémény	cserepes	zsindelyes	deszkás	szalmás	fa					más eset		
	Csikszentsimonon (Sinsimion)	/				/						3				/	
	Csikszentsimonon (Sinsimion)	/					/					4		2			
	Csikszentsimonon (Sinsimion)	/					/					3		?			
	Csikszentsimonon (Sinsimion)	/				/						2		1			
	Csikszentsimonon (Sinsimion)	/										4		1			
16	Csikcsatótelke (Cetáfuia)	/					/					3		2		/	
	Csikcsatótelke (Cetáfuia)	/					/					1		?		/	
	Csikcsatótelke (Cetáfuia)	/					/					3		?			

	Csíkesatótelke (Cetățuia)	/			/							4	*	1	/		* Egy tojás harc köz- ben esett le	
	Csíkesatótelke (Cetățuia)	/			/							4						
	Csíkesatótelke (Cetățuia)	/			/							3		1				
	Csíkesatótelke (Cetățuia)	/			/									*	5	/	/	* VI. hó elején a hi- deg következtében pusztultak el
	Csíkesatótelke (Cetățuia)	/			/							3	?	1				
	Csíkesatótelke (Cetățuia)	/			/							3	?	?		/		
	Csíkesatótelke (Cetățuia)	/			/							4		1				
	Csíkesatótelke (Cetățuia)	/			/							3	?	?		/		
17	Csíkverebes (Vrabia)	/			/							3			?			
	Csíkverebes (Vrabia)	/			/							3		1		/		
	Csíkverebes (Vrabia)	/			/							3		2				

30. táblázat folytatása

Sorszám	Helyiség	2 gólyás fészek	1 gólyás fészek	lakatlan fészek	A fészek helye						Szaporulat 1962-ben			Fészekért volt-e harc?	Megjegyzés		
					épület						élő fiókák száma	kidobott tojások száma	kidobott fiókák száma			szaporulat nincs	
					kémény	cserepes	zsindelyes	deszkás	szalmás	fa	más eset						
18	Csikverebes (Vrabia)	/				/						4		*	/	* A szülőket a méhek elitldözték, 4db fióka elpusztult, valószínű a méhek támadása köv.-ben	
	Csiktusnád (Tuşnadul mare)	/				/						4		1			* Későn jött, egyedül
	Csiktusnád (Tuşnadul mare)	/				/					*			/	* Későn jöttek, a fészket sokáig javították		
	Csiktusnád (Tuşnadul mare)	/				/						1	?	1			/
	Csiktusnád (Tuşnadul mare)	/				/							2	2			/
Csiktusnád (Tuşnadul mare)	/				/							4			/		

Csiktusnád (Tuşnadul mare)	/				/						3	?	?		/	
Csiktusnád (Tuşnadul mare)	/				/						4					
Csiktusnád (Tuşnadul mare)	/								*			**				* 2 m magas szalma- kazal ** 2 db tojást való- színű, a gyermekek vittek el
Csiktusnád (Tuşnadul mare)	/				/						*					* Későn érkeztek, a fészek is igen lassan készült
Csiktusnád (Tuşnadul mare)	/				/						3		1		/	
Csiktusnád (Tuşnadul mare)	/				/						3		1		/	
Csiktusnád (Tuşnadul mare)	/				/						2	?	?		/	
Csiktusnád (Tuşnadul mare)	/				/									*	/	* Költési időszakban igen kemény har- cot vívtak
Csiktusnád (Tuşnadul mare)	/				/						2	?	?		?	
Csiktusnád (Tuşnadul mare)	/				/						1		*		/	* Fészekharc alatt pusztultak el

Sorszám	Helység	2 gólyás fészek	1 gólyás fészek	lakatlan fészek	A fészek helye							Szaporulat 1962-ben			Fészekért volt-e harc?	Megjegyzés	
					épület					fa		más eset		élő fiókák száma			kidobott tojások száma
					kémény	cserepes	zsindelyes	deszkás	szalmás								
19	Csiktusnád (Tuşnadul mare)	/			/	/						4		1			
	Csiktusnád (Tuşnadul mare)	/			/	/						3		?			
	Újtusnád (Tuşnadul nou)	/				/						3		1			/
	Újtusnád (Tuşnadul nou)	/				/						*					
20	Újtusnád (Tuşnadul nou)	/			/							3	?	1			*
	Csikkozsmás (Cozmeni)	/			/							4		4			*
		90	3	3	12	74	4	4	1	—	1	245	14	67	12	48	

* Késve költöttek, a fiókák kb. 6 hetesek (1962. VII. 25)

* Későn érkeztek, a fészek sem teljes

* A 4 fiókás fészket a szél ledobta s csak az egyik szülő jár vissza a fészek-maradékra

Gyergyó rajon két helységének gólyállománya 1962-ben

Sorszám	Helység	2 golyás fészek	1 golyás fészek	lakatlan fészek	A fészek helye							élő fiókák száma	kidobott tojások száma	kidobott fiókák száma	szaporulat nincs	Fészelt volt-e harc?	Megjegyzés
					kémény	cserepes	zsindelyes	deszkás	szalmás	fa	más eset						
1	Gyergyóújfalu (Suseni)	/			/							4		1			
	Gyergyóújfalu (Suseni)	/			/							4					
	Gyergyóújfalu (Suseni)	/			/							3		1			
	Gyergyóújfalu (Suseni)	/			/							4		1			
	Gyergyóújfalu (Suseni)	/			/							4					
2	Gyergyóújfalu (Suseni)	/			/							4					
	Gyergyóvasláb (Voşlobeni)	/				5	2					27		3			

Összesített kimutatás a fehér gólya fészkeléséről Délkelet-Erdélyben 1962—63-ban

A vizsgált terület	Gyergyó	Csík	Felső-Háromszék	Erdővidék	Udvarhely	Megjegyzés	
A gólyák által lakott terület t. sz. f. magasságának határértékei	700—800 m	640—759 m	530—720 m	480—600 m	377—850 m		
Összeírás ideje	1963. júl. 28—30.	1962. júl. 23—26.	1963. aug. 14—17.	1963. júl. 25—27.	1962. jún. 16—júl. 27.		
Őszi elvonulás ideje	aug. 20— szept. 1.	aug. 18— aug. 25.	aug. 20— szept. 2.	aug. 25— szept. 1.	aug. 20— szept. 1.		
Tavaszi érkezés ideje	márc. 20— ápr. 5.	márc. 20— ápr. 10.	márc. 20— ápr. 4.	márc. 15— ápr. 1.	márc. 20— ápr. 1.		
Összes fészkek száma	35	96	45	20	51		
100 km ² -re eső lakott fészkek száma	1,70	4,04	2,22	3,00	2,35	A terület nagyságára vonatkozó értékek hozzávetőlegesek, s így a kapott értékek is megközelítő pontosságúak	
A fészkeknek a lakók száma szerint való megoszlása	Gólyapár	34	90	40	18	50	
	Magányos	1	3	2	1	—	
	Lakatlan	—	3	3	1	1	

A fészek elhelyezés szerinti megoszlása	Épület	kémény	19 (54,28%)	12 (12,50%)	3 (6,66%)	13 (65,—%)	26 (50,98%)	
		cseréptető	7 (20,—%)	74 (77,08%)	11 (24,44%)	5 (25,—%)	17 (33,33%)	
		zsidelytető	5 (14,28%)	4 (4,16%)	10 (22,22%)	—	—	
		deszkatető	2 (5,71%)	4 (4,16%)	1 (2,22%)	—	—	
		szalmatető	2 (5,71%)	1 (1,04%)	18 (40,—%)	1 (5,—%)	5 (9,80%)	
	Fa	fenyő	—	—	1 (2,22%)	1 (5,—%)	1 (1,96%)	
		kőris	—	—	—	—	2 (3,92%)	
		más eset	—	—	1 (2,22%)	—	—	
Szalmakazal		—	1 (1,04%)	—	—	—		
Szaporulat	Élő fiókák száma		74	245	65	25	125	
	Elpusztult tojások	kidobás	?	5	?	1	13	A kidobott tojásokat a lakosság ritkán tartja nyilván
		fészekharc	3	7	2	—	2	
		más eset	—	2	—	—	—	
		összesen	3	14	2	1	15	
	Elpusztult fiókák	kidobás	12	40	20	3	5	
		fészekharc	2	6	—	—	4	
		hideg	—	8	—	—	8	
		vihar	—	8	—	—	—	
		méhek	—	4	—	—	—	
		más eset	—	1	—	—	—	
összesen		14	67	20	3	17		
Szaporulat nincs		6	12	16	12	11		
Átlagos szap. fészekenként		2,11	2,52	1,54	1,31	2,50		

3. Ún. „kóbor” gólyák a szülők távollétében az egyébként életképes utódokat kidobták.
4. Az utódok véletlenül estek ki a fészekből, vagy a fészket a vihar lesodorta s így pusztultak el.
5. Az utódok a méhek áldozataiul estek.
6. A kéményre épített fészkek meggyulladt, s a fiókák elégték.
7. Az épületet elbontották a költés, ill. fiókanevelés időszakában.

A felsorolt okok közül különösen a fészekharcot szeretném kiemelni. Ezt két rajonban 73 esetben figyelték meg, melyeknek sok fiatal gólya esett áldozatul. Megemlítem még az 1962. június eleji rendkívül hűvös időjárást is, amikor az alacsony hőmérséklet két rajonban 16 fióka pusztulását okozta. A fészekharcot a lakosság szerint, főleg Gyergyóban és Csikban, a kóbor-meddő gólyák idézik elő, amelyek nem fészkelnek. Állításuk szerint a gyergyó-csomafalvi területen pl. a Halas patak nevű erdőrészt vízenyős patakmedrében 100-nál több gólya tanyázik. Ezek az éjszakát a fákon töltik. Csikgöröcsfalván a Madarasi Hargita alatt, a Csereoldal Kööd nevű erdejének szélén, kb. 40 db ún. „meddő” gólya tanyázik s az éjszakákat a fenyőfákon töltik. Állítólag e gólyatanya igen régi s megfigyelték, hogy ha a fészkelő párok egyik tagja elpusztul a közeli fálvakban, az özvegy gólya órákon belül e tanyáról pótolja párját. Ezeket az adatokat sajnos nem tudtam ellenőrizni.

Szólnom kell a gólyák és a helyi lakosság viszonyáról is, amely a gólyák megtelepedésének és elszaporodásának egyik jelentős feltétele. Természetesen akadtak olyanok — pl. Csíkcsatószezen, ahol viszonylag sok gólyát találtam —, akik panaszkodtak a gólyákra, mert „rontják az épület tetejét, szaporítják a verebeket, elhordják a fekete csirkéket” stb. Eltekintve azonban e ritkán elhangzó panaszoktól, tapasztalataim szerint a gólyák népünk közkedvelt madarai, s az irántuk való rokonszenv gyakorlatilag is megnyilvánul (pl. fészektalapatokat szerelnek fel, kidobott fiókákat felnevelnek, sérülés miatt ittmaradt példányok átteleltetéséről gondoskodnak stb.). A ragaszkodás megnyilvánul abban is, hogy a tulajdonosok, akiknek épületén gólyapár fészkel, a gólyákat is „magukénak”, sajátjuknak tekintik. Arról is meggyőződtem, hogy a megnyilvánuló rokonszenvnek elsősorban érzelmi alapja van, jóllehet a gólyák hasznosságát ismerik.

A táblázatokba sűrített adatok kiegészítése érdekében az alábbiakat jegyzem meg:

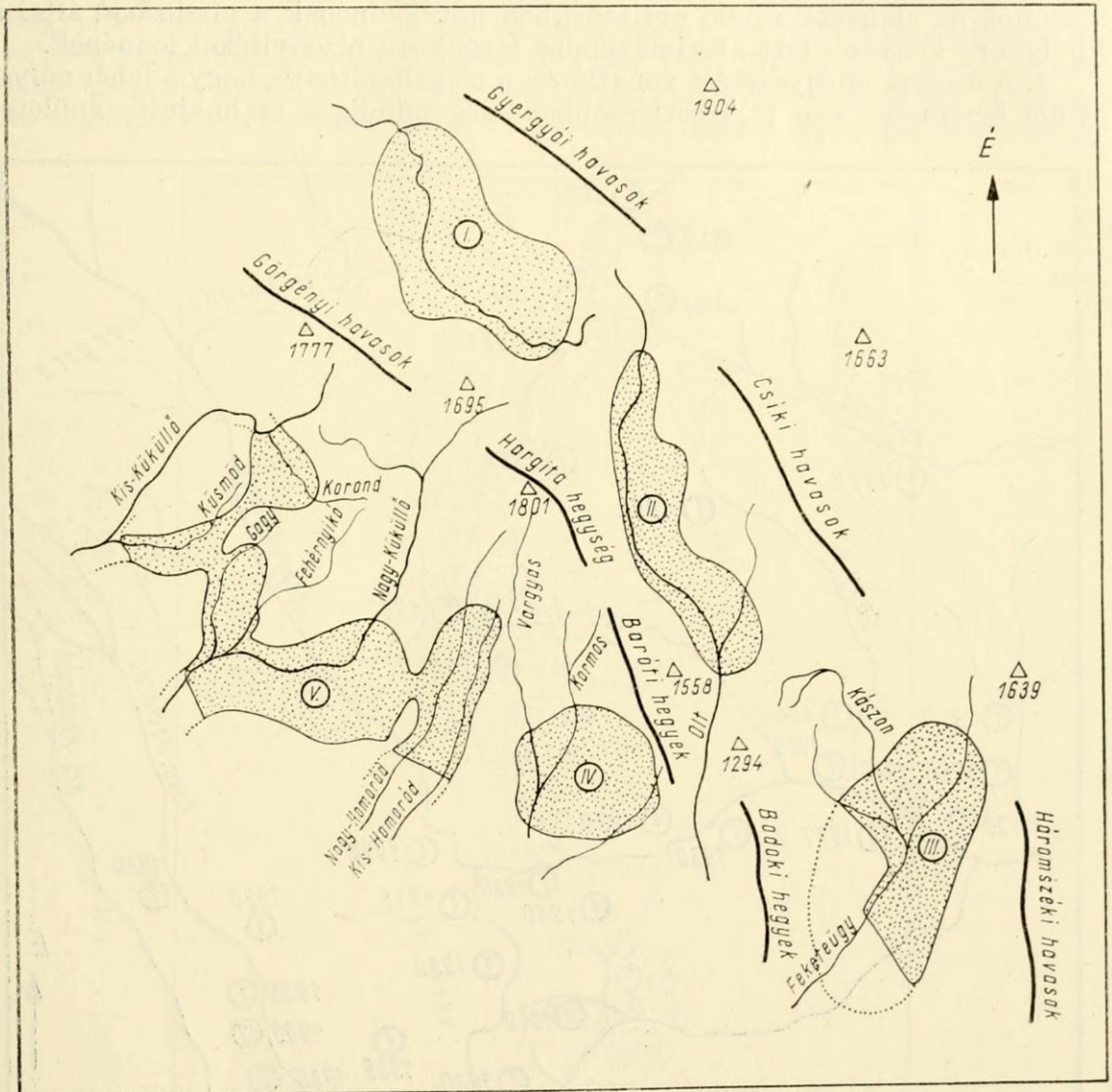
1. A gólyák vidékünkön 850 m t.sz. fölötti magasságig telepednek meg. Nagyobb számban természetesen a folyók kiszélesedő völgyeiben, de elszórtan a hegyvidék patakjai mentén is megtalálhatók. A vizsgált területen települési központoknak az alábbi helységek tekinthetők:

- a) Gyergyófalva 11 fészekkel,
- b) Csíktusnád és Csíkszentsimon 18, ill. 16 fészekkel,
- c) Székelyszáldobos és Felsőrákos 4—4 fészekkel,
- d) Kézdiméheny 14 fészekkel,
- e) Homoródszentpál 17 fészekkel.

A hegyvidéki patakok vagy folyók legfelső szakasza mentén, helységenként többnyire egyesével, elszórtan, de összességében — viszonylag — nagyszámú fészkek, a helybeli lakosság egyöntetű tanúsága szerint, általában az újabb

időkben (1930 után) létesültek, tehát ismeretlen okok folytán a hegyvidéki életkörülményekhez való alkalmazkodásnak tekinthetők.

2. A gólyák március 15-e és április 10-e között érkeznek. Gyakran előfordul, hogy érkezésük igen zord időjárással esik egybe, mely körülmény kedvezőtlenül hat a fészekrakásra illetve a szaporodás kezdeti szakaszára. Őszi távozásuk aug. 18 és szept. 2-a között történik, s azt általában a települési központok nagyobb lapályain gyülekezés előzi meg. Jóllehet sérülés vagy kései költés következtében itt maradó s áttelelő gólya igen ritka, mégis van rá példa. Ilyen esetben az erős fagyok beálltaig nehezen befagyó patakok mentén vagy egyáltalán be nem fagyó források mellett tanyázik. A kemény hidegek



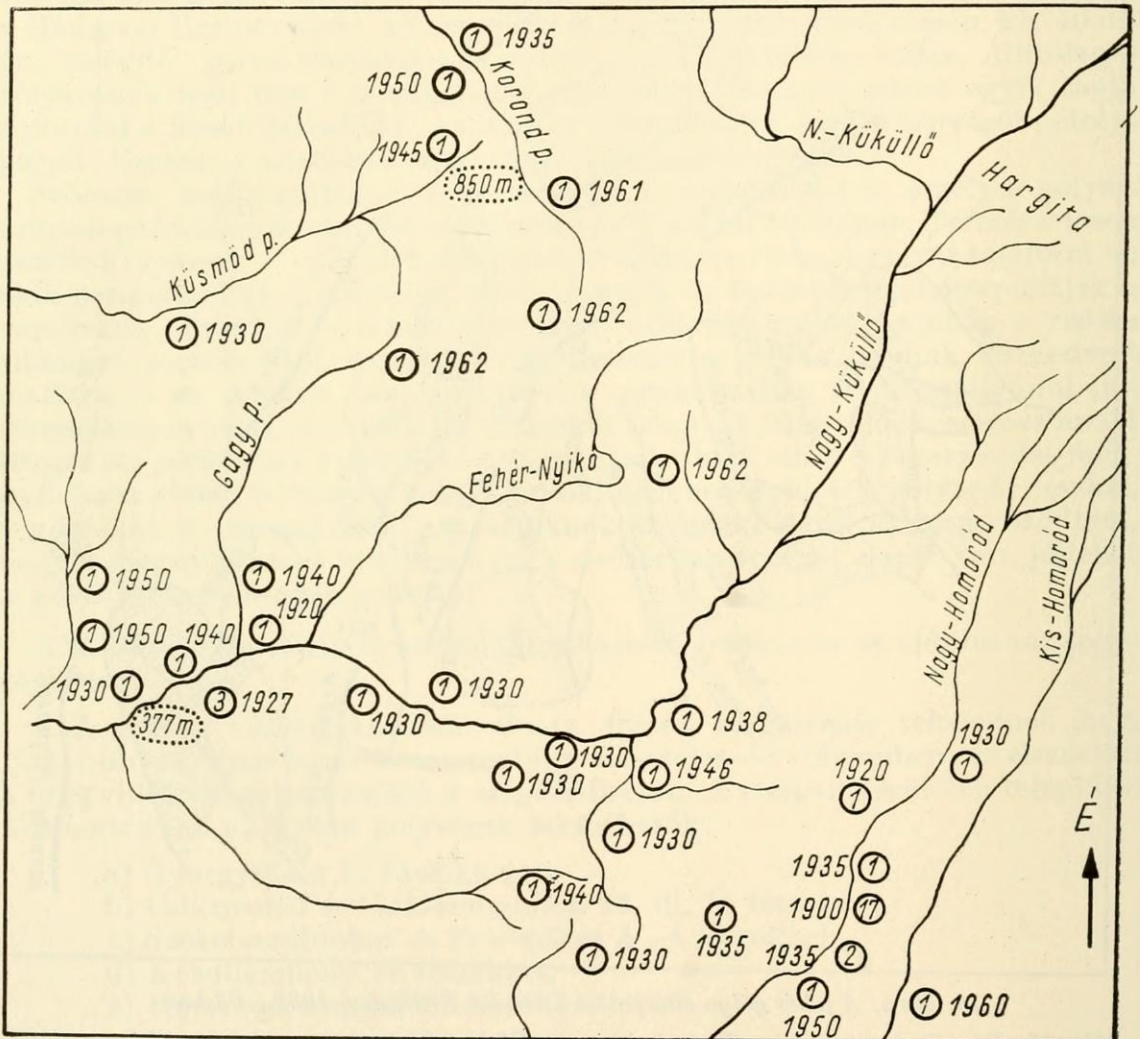
15. ábra. A fehér gólya elterjedése Délkelet-Erdélyben 1962—63-ban

Abb. 15 Die Verbreitung des Weisstorches in Südost-Siebenbürgen in den Jahren 1962, 1963. Zeichenerklärung: die punktiert umgrenzten Teile sind von den Störchen bewohnte, kontrollierte Gebiete. I. = in Gyergyó, 1963; II. = in Csik, 1962; III. = in Ober-Háromszék, 1963; IV. = in Erdővidék, 1963; V. = in Udvarhely, 1962.

és hó idején a gazdák istállóba vagy nyári konyhába helyezik el, s kukoricalisztból készült puliszkával, konyhahulladékkal és egyéb baromfitáplálékkal táplálják. Az ittmaradó golyák életbenmaradása tehát csak a lakosság gondoskodása folytán lehetséges.

3. A vizsgált területen összesen 247 fészket találtam, melyek közül csupán 8 volt lakatlan, illetve 7 fészekben volt özvegy golya. A talált fészekszámból következik, hogy területünk nem tartozik (földrajzi jellegénél fogva sem) az ún. „golyás” területek közé. Ha ugyanis figyelembe vesszük a viszonylag nagy kiterjedésű területet, melynek igen nagy százaléka erdővel borított hegyvidék és legelő, akkor a 100 négyzetkilométerre eső golyafészkek számát igen alacsonynak, illetve az ilyen típusú területre jellemzőnek találjuk. Ha a számok az elkövetkezendő évtizedekben növekednének, a civilizáció által a golyákra kényszerített alkalmazkodás meggyőző bizonyítékai lennének.

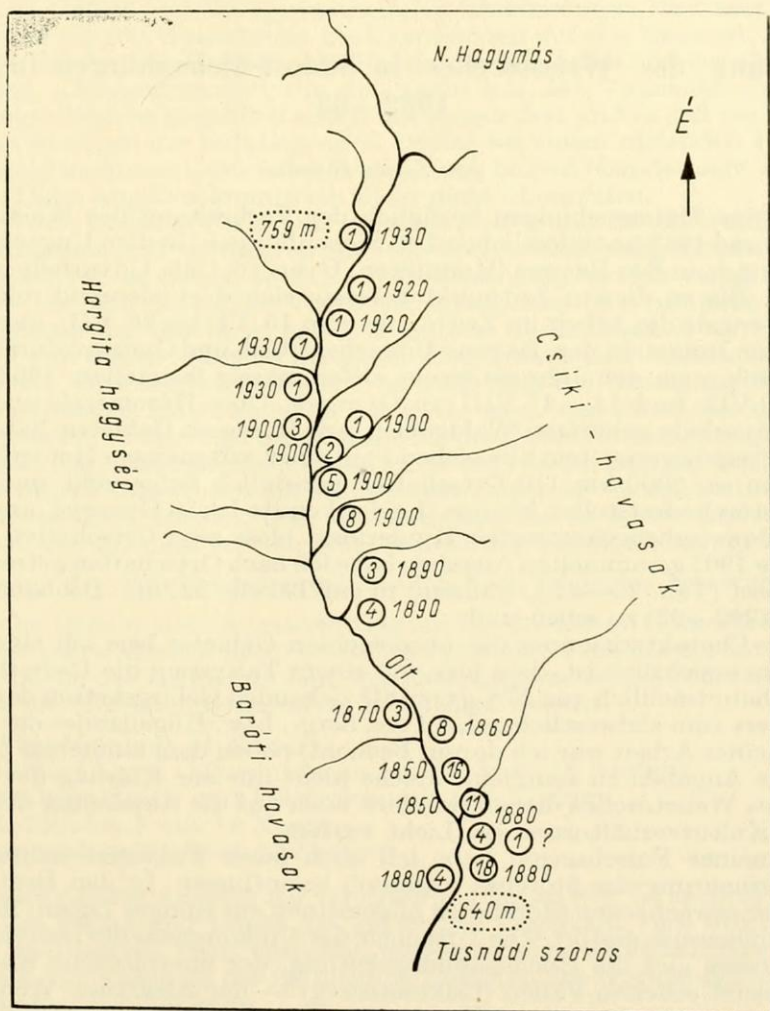
4. A fészkek elhelyezésére vonatkozóan megállapítható, hogy a fehér golya, ahol lehetősége van rá, legszívesebben még mindig a szalmatetős épületet



16. ábra. A fehér golya települése Udvarhelyen 1962-ben
 Abb. 16. Siedelungen des Weisstorches in Udvarhely, 1962

választja. Így például Felső-Háromszéken, ahol még mindig feltűnően sok szalmafedelű csűr található, a gólyák 40%-a ezekre építi fészket, sőt a fán való fészkelés is előfordul. E „konzervatív” megnyilatkozás mellett a kémény, illetve cseréptető jut túlsúlyra, tehát a gólyák ilyen szempontból is alkalmazkodnak az emberi építkezés megváltozott körülményeihez.

5. Ami az évi szaporulat jelentős kérdését illeti, csupán az 1962 és 1963-ban kapott szaporodási eredmény között mutatkozó lényeges különbségről szeretnék szólni (jóllehet az adatok különböző területekről származnak). 1962-ben Udvarhelyen és Csíkban — függetlenül a két terület földrajzi jellege és az abból következő, a szaporulatra kiható tényezők különbségétől — a fészekinti átlagos szaporulat gyakorlatilag azonos, 2,50, illetve 2,52 volt. 1963-ban viszont ugyancsak nem azonos területen, Felső-Háromszéken és Erdővidéken nagyjából szintén azonos, de az 1962-ben kapott, előbb említett értéknél az átlagos szaporulat jóval alacsonyabb, azaz, 1,54, illetve 1,31 volt. Ennek magyarázatát abban látom, hogy az elmúlt rendkívül szigorú tél valamint az ugyancsak rendkívül száraz és meleg tavasz illetve nyár igen kedvezőtlen



17. ábra. A fehér gólya települése Csíkban 1962-ben
Abb. 17. Siedelungen des Weisstorches in Csík, 1962

nül hatott mind a szárazföldi, mind a vízi eredetű gólyatáplálék elszaporodására, ami táplálékhiányt okozott. Ezt bizonyítaná az a körülmény is, hogy Gyergyóban ugyancsak 1963-ban viszonylag több eső volt, így a gólyaszaporulat értéke is elérte a 2,11 átlagot. Hasonló következtetésre jutunk, ha szaporulatot egyáltalában nem hozó erdővidéki, felső-háromszéki és gyergyói lakott fészkek számát hasonlítjuk össze 1963-ban. Erdővidéken ugyanis, ahol a legnagyobb volt a szárazság, a lakott fészkek 63,15%-a; Felső-Háromszéken, ahol szintén nagy szárazság volt, a lakott fészkek 38,09%-a; viszont Gyergyóban, ahol gyakrabban esett az eső a lakott fészkeknek csak 17,17%-a nem hozott szaporulatot. Következik tehát, hogy a gólyák átlagos évi szaporulata és az adott területen lehullott csapadékmennyiség között szoros összefüggés van.

6. Mivel a gólyák jövőbeni számbeli helyzetének alakulására nem közömbös tényező, megemlítem, hogy népünk körében a gólyák igen rokonszenvesek, mely rokonszenvnek sok érdekes, a néprajz területére tolódo megnyilatkozása is van.

Die Verbreitung des Weisstorches in Südost-Siebenbürgen in den Jahren 1962—63

von Lajos Kováts

Ich habe meine Untersuchungen bezüglich der Verbreitung des Weisstorches in den Sommern 1962 und 1963 im südöstlichen Teil Siebenbürgens, in dem Ungarisch-autonomen Bereich Maros, d. h. in den Rayons (Komitaten) Gyergyó, Csík, Udvarhely und Háromszék vorgenommen. Bis zu diesem Zeitpunkt befasste sich dort niemand mit dieser Frage. Im Jahre 1962 wurde die Arbeit im Zeitraume vom 15. VI. bis 26. VII., also in der Zeit des Grossziehens der Jungen in den Rayons Udvarhely, Csík und Gyergyó durchgeführt, somit konnte ich gleich auch den Jahreszuwachs ziffernmässig feststellen. 1963 setzte ich die Arbeit 25.—30. VII. und 14.—17. VIII. in Gyergyó, Ober-Háromszék und in den einst zum Rayon Udvarhely gehörigen Waldgebiet fort. In diesen Gebieten habe ich vom gebräuchlichen Fragebogensystem abweichend auf einer, mit meinem Motorrad zurückgelegten Strecke von ca. 2000 km 110 Ortschaften persönlich aufgesucht und in 10 Fällen nistende Weisstörche feststellen können. Leider konnte ich in Gyergyó, am Oberlaufe der Maros wegen dazwischengekommener Hindernisse bloss zwei Ortschaften besuchen.

Die im Jahre 1962 gesammelten Angaben habe ich nach Ortschaften getrennt in Tabellen zusammengefasst (Tab. 29—31.), während in der Tabelle 32. die Beobachtungsergebnisse zweier Jahre (1962—63) zu sehen sind.

Anstelle der Charakterisierung des untersuchten Gebietes lege ich eine Kartenskizze bei, aus welcher ersichtlich ist, dass hier von einem Talsystem die Rede ist, welches sich zwischen den, hauptsächlich von NW gegen SO ziehenden Gebirgsketten der Ostkarpathen erstreckt, weiters vom südwestlichen Lauf des Berg-, bzw. Hügellandes der Hargita.

Im Laufe meiner Arbeit war ich darauf bedacht, neben dem einfachen Zählen der Nester auch solche Angaben zu sammeln, welche nicht nur zur Klärung der jetzigen Nistverhältnisse des Weisstorches dienen, sondern auch auf die Anpassung des Vogels zu den menschlichen Kulturverhältnissen ein Licht werfen.

Im Laufe meiner Forschungen habe ich auch jenen Faktoren Achtung geschenkt, welche die Vermehrung des Storches schädlich beeinflussen. In den Brutgebieten führt der Bestand der erwachsenen Störche im allgemeinen ein ruhiges Leben, ihre Nester werden nur ausnahmsweise gestört. Die Ursachen des Umkommens der Individuen sind meistens das Anstossen and die Hochspannungsleitung, der unerbittliche Kampf ums Nest und — in äusserst seltenen Fällen (Csikcsatószeg) — der Abschluss. Wenn wir aber die Entwicklungsstände der neuen Generation — von der Eierablage bis zum Flügwerden — prüfen, so müssen wir feststellen, dass ein bedeutender Teil der Jungen zugrunde geht.) Siehe Tabelle 32. Von den Ursachen dieser Erscheinung will ich folgende erwähnen:

1. Die Eier oder die Jungen sind die unmittelbaren Opfer des Nestkampfes geworden.
2. Die vom Ausschlüpfen an schwachen, lebensunfähigen, während des Nestkampfes verwundeten, oder durch andere äussere Umstände (Kälte, Nahrungsmangel, Nestparasiten) geschwächten Nachkommen wurden von den Eltern beiseite geschafft.
3. Die sogenannten „herumirrenden“ Störche haben die ansonsten lebensfähigen Jungstörche in Abwesenheit der Eltern hinausgeworfen.
4. Die Nachkommen sind zufällig aus dem Nest gefallen, oder das Nest wurde vom Sturm herabgerissen und sie gingen auf diese Weise zugrunde.
5. Die Nachkommen sind den Bienen zum Opfer gefallen.
6. Das auf den Rauchfang gebaute Nest hat Feuer gefangen und die Jungen verbrannten.
7. Das Gebäude wurde während des Brütens, bzw. des Hochziehens der Jungen abgetragen.

Von den hier angeführten Ursachen will besonders der Nestkampf hervorgehoben sein. Derselbe ist in zwei Rayons in 73 Fällen beobachtet worden und viele Jungen fielen ihm zum Opfer. Ich erwähne weiters die äusserst kühle Witterung, die Anfangs Juni im Jahre 1962 herrschte und in zwei Rayons das Umkommen von 16 Jungstörchen verursachte. Der Nestkampf wird laut Aussagen der Bevölkerung besonders in Gyergyó und Csík durch die herumirrenden Störche hervorgerufen, welche nicht nisten. Wie die Bevölkerung meint, hausen im Gebiet von Gyergyósomafalva im wässrigen Bachbett des Waldteiles Havaspatak mehr als 100 Weisstörche. Sie übernachten auf den Bäumen. Bei Csíkgöröcsfalva, unter der Madaraser Hargita, am Rande des Waldes Kööd der Csereoldal lagern ungefähr 40 sog. „Herumirrende“, die die Nacht auf den Tannenbäumen verbringen. Dieses Storchlager besteht angeblich schon seit langer Zeit und es soll beobachtet worden sein, dass wenn in einem der naheliegenden Dörfer bei einem nistenden Paare einer von den beiden Vögeln umkommt, der verwitwete Storch binnen Stunden sein Paar aus diesem Lager ergänzt. Diese Angaben konnte ich leider nicht überprüfen.

Nun einige Worte über das Verhältnis zwischen Storch und Bevölkerung, dessen Gestaltung für das Ansiedeln und Vermehren der Störche von ausschlaggebender Bedeutung ist. Selbstverständlich gab es Leute, — z. B. in Csíkcsatószege, wo ich verhältnismässig viele Störche fand — die sich über diese Vögel beklagten, denn „sie ruinieren das Hausdach, tragen zur Vermehrung der Sperlinge bei, rauben die schwarzen (!) Hühnchen“ etc. Abgesehen aber von diesen selten zu hörenden Klagen sind die Störche, meiner Erfahrung nach, bei unserem Volk allgemein beliebt, so sehr, dass die Zuneigung ihnen gegenüber sich auch in praktischen Taten kundtut, wie z. B.: man baut ihnen Nestunterlagen, zieht aus dem Nest gefallene Jungvögel gross, sorgt für die Überwinterungsmöglichkeit der hier Gebliebenen usw. Die Anhänglichkeit äussert sich auch darin, dass der Besitzer, auf dessen Hausdach der Storch nistet, denselben als einen „eigenen“ betrachtet. Ich habe mich auch davon überzeugen können, dass dieser Sympathie in erster Linie Gefühlsmotive zugrunde liegen, obzwar man von der Nützlichkeit des Vogels überzeugt ist.

Zur Ergänzung der Tabellendaten möchte ich noch folgendes bemerken:

1. Die Störche siedeln sich in unserer Gegend bis zu 850 m Höhe über dem Meeresspiegel an, in grösserer Anzahl natürlich in den breiteren Flusstälern, mitunter aber auch am Laufe der Bäche der Berglandschaft. Im untersuchten Gebiet können als Hauptansiedelungspunkte die folgenden Ortschaften betrachtet werden:

- a) Gyergyófalva mit 11 Nestern,
- b) Csíktusnád und Csíkzsentsimon mit 18, bzw. 16 Nestern,
- c) Székelyszáldobos und Felsőrákos mit je 4 Nestern,
- d) Kézdiemhény mit 14 Nestern,
- e) Homoródszentpál mit 17 Nestern.

Laut übereinstimmender Aussage der Bevölkerung haben sich in neuerer Zeit (seit 1930) am Oberlauf der Flüsse und Bäche der gebirgigen Gegenden viele Störche angesiedelt, pro Ortschaft meistens ein Paar, verstreut, insgesamt aber verhältnismässig viele, welche Erscheinung als Anpassung an die Lebensmöglichkeiten des Hochlandes aus unbekanntem Gründen betrachtet werden kann.

2. Die Störche kommen zwischen dem 15. März und 10. April an. Oft ergibt es sich, dass bei ihrer Ankunft rauhes Wetter herrscht, welcher Umstand sich auf den Nestbau und die Anfangszeit des Nistens ungünstig auswirkt. Das Fortziehen der Störche erfolgt im Zeitraume 18. VIII.—2. IX.; demselben geht gewöhnlich eine Ansammlung auf einer

grösseren Niederung in der Nähe des Siedelungszentrums voran. Wenn auch sehr selten, so kommt es doch vor, dass Störche infolge eines Missgeschicks oder verspäteter Brut hier verblieben und überwintern. In solchen Fällen fristet der Storch sein Leben an schwer zufrierenden Bächen, oder stets freibleibenden Quellen; bei Schneefall und starkem Frost ist er dann auf die Wohltätigkeit des Menschen angewiesen, der ihn zu sich nimmt, ihn im Stall oder in der Sommerküche unterbringt und für seine Ernährung mit Maisbrei, Küchenabfällen und anderer Hausgeflügelnahrung sorgt. Das Leben eines hier überwinternenden Storches hängt daher gänzlich von der Sorgsamkeit des Menschen ab.

3. In dem durchforschten Gebiet fand ich insgesamt 247 Nester, von welchen bloss 8 unbewohnt, bzw. 7 von verwitweten Störchen bewohnt waren. Aus der Anzahl der Nester geht hervor, dass unser Gebiet (schon auch seinem geographischen Charakter nach) nicht zu den sogenannten „Storchgegenden“ gehört. Nehmen wir nämlich das verhältnismässig weite Gebiet in Betracht, dessen bedeutender Prozentsatz waldbedecktes Gebirgs- und Wiesenland ist, so ist die Zahl der auf 100 km² entfallenden Nester eine sehr geringe, wenn auch für eine Landschaft dieses Charakters zutreffend. Würde diese Zahl in den kommenden Jahrzehnten anwachsen, so wäre das ein überzeugender Beweis der durch die Zivilisation dem Storch aufgezwungenen Anpassung.

4. Bezüglich Anbringen des Nestes kann festgestellt werden, dass der Storch, wenn möglich, am liebsten noch immer das Strohdach eines Gebäudes zum Nistplatz wählt. So z. B. nisten 40% der Störche in Ober-Háromszék auf strohbedeckten Scheunen, wo es noch auffallend viele solcher gibt; auch das Nisten auf Bäumen kommt vor. Dieser „konservativen“ Neigung gegenüber steht aber in Mehrzahl das Nisten auf Rauchfängen, bzw. auf mit Dachziegeln bedeckten Dächern, so hat sich der Storch also auch in dieser Hinsicht den veränderten Umständen in der menschlichen Bautätigkeit angepasst.

5. Bezüglich der bedeutsamen Frage des Jahresnachwuchses will ich nur auf den nicht geringen Unterschied der Vermehrungsergebnisse der Jahre 1962 und 1963 hinweisen, (wenn auch die Angaben von verschiedenen Gebieten herkommen). Im Jahre 1962 war in Udvarhely und Csik der durchschnittliche Jahreszuwachs pro Nest — unabhängig von der Verschiedenheit der landschaftlichen Charaktere der beiden Gebiete und den hieraus erwachsenden, auf die Vermehrung einwirkenden Faktoren — praktisch derselbe: 2,50, bzw. 2,52. Im Jahre 1963 hingegen war der durchschnittliche Zuwachs, ebenfalls auf ungleichen Gebieten, in Ober-Háromszék und Erdővidék, gleichwohl fast derselbe, wenn auch weit geringer als im vorangehenden Jahr, und zwar 1,54, bzw. 1,31. Ich meine die Erklärung dieses Umstandes darin zu finden, dass der vergangene ausserordentlich strenge Winter, wie auch der ungemein trockene und warme Frühling, bzw. Sommer sich sehr ungünstig auf die Entwicklung jedwelcher, sei es vom Trockenland, sei es vom Wasser herkommenden Nahrung des Storches auswirkten, wodurch sich Futtermangel ergab. Es könnte dies auch der Umstand beweisen, dass es 1963 in Gyergyó verhältnismässig mehr Regen gab, infolgedessen der Durchschnittswert des Zuwachses 2,11 betrug. Zur selben Folgerung gelangen wir, wenn wir die Zahl der bewohnten, überhaupt keinen Zuwachs aufweisenden Nester in Erdővidék, Ober-Háromszék und Gyergyó im Jahre 1963 miteinander vergleichen. In Erdővidék nämlich, wo die Dürre am längsten währte, wiesen 63,15% der bewohnten Nester keinen Zuwachs auf, in Ober-Háromszék, wo die Trockenheit ebenfalls gross war, 38,09%, in Gyergyó aber, wo es öfters regnete, nur 17,17%. Es erfolgt hieraus, dass zwischen dem durchschnittlichen Jahreszuwachs der Störche und der Menge der Niederschläge im betreffenden Gebiet ein enger Zusammenhang besteht.

6. Da es für die Gestaltung der zukünftigen zahlenmässigen Lage der Störche nicht belanglos ist, will ich erwähnen, dass sich die Störche bei unserem Volk einer lebhaften Sympathie erfreuen, welche sich in vielen, interessanten, aufs Ethnographische hinweisenden Manifestationen offenbart.